

ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

«ТАСДИҚЛАЙМАН»

Тошкент давлат иқтисодиёт
университети ректори

К. Шарипов

« _____ » _____ 2022 й.

«МАЪҚУЛЛАНДИ»

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар
Маҳкамаси ҳузуридаги ОАК раиси

А.Т. Юсупов

«30» сентабр 2022 й.

08.00.08 - «БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ, ИҚТИСОДИЙ
ТАҲЛИЛ ВА АУДИТ» ИХТИСОСЛИГИ БЎЙИЧА
МУТАХАССИСЛИК ФАНИДАН МАЛАКАВИЙ ИМТИХОН
ДАСТУРИ

Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022
йил 30 сентабр даги 326/у сон қарори билан тасдиқланган

ТОШКЕНТ-2022

Дастур Тошкент давлат иқтисодиёт университети 2022 йил “29” мартдаги 8-сон Кенгашида муҳокама қилинган ва тасдиқланган.

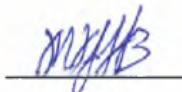
Дастур Тошкент давлат иқтисодиёт университети Молия ва бухгалтерия ҳисоби факультетининг 2022 йил “22” мартдаги 8-сон Кенгашида муҳокама қилинган ва тасвир этилган.

**“Бухгалтерия ҳисоби”
кафедраси мудири**

Н.Б. Абдусаломова

**“Молиявий таҳлил
ва аудит” кафедраси мудири**

Н.Ш. Хажимуратов

Тузувчилар: и.ф.д., проф. Н.Б. Абдусаломова
и.ф.д., доц. Н. Ш. Хажимуратов
и.ф.д., проф. Р.О. Холбеков
и.ф.д., доц. Б.Ю. Махсудов
PhD., в.в.б. доц., Ф.Т. Темиров

Тақризчилар: И.Н. Кузиев - ТМИ, “Аудит” кафедраси мудири,
иқтисодиёт фанлари доктори, профессор.
Н.К. Ризаев - ТМИ, “Бухгалтерия ҳисоби” кафедраси
профессори, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор.

К И Р И Ш

Таянч докторантура (PhD) учун “08.00.08 - «Бухгалтерия ҳисоби, иқтисодий таҳлил ва аудит» ихтисослиги бўйича мутахасислик” фани бўйича мазкур дастур Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 22 майдаги 304-сонли қарорига мувофиқ тасдиқланган намунавий дастури асосида тайёрланди. Ушбу дастур “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йилдаги 10 декабрдаги “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1875-сонли қарори, 2021 йил 19 майдаги “Ўзбекистон Республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-5117-сонли қарори асосида тузилган.

Республикада таълим, фан ва илмий тадқиқотларга ҳукумат даражасида катта эътибор қаратиб келинмоқда. Мамлакатимиз Президенти Ш.М.Мирзиёев “Мамлакатимиз учун илм-фан соҳасидаги устувор йўналишларни аниқ белгилаб олишимиз керак. Ҳеч бир давлат илм-фаннинг барча соҳаларини бирйўла тараққий эттира олмайди. Шунинг учун биз ҳам ҳар йили илм-фаннинг бир нечта устувор йўналишини ривожлантириш тарафдоримиз”¹, деб таъкидлаган.

Ўзбекистоннинг очиклик сиёсати, дунё бозорига фаол кириб бораётгани, барча соҳаларда халқаро ҳамкорлик кенгаётгани хорижий тилларни билишга эҳтиёжни оширмоқда.

Иқтисодиётни янада ривожлантириш ва республикаимизнинг жаҳон иқтисодиёти муҳитига қўшилиши иқтисодий ҳамкорларни бухгалтерия ҳисоби субъекти тўғрисидаги бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи тизими томонидан тақдим етилиши керак бўлган етарли маълумот билан таъминлашни тақозо этади. Шунга мувофиқ Республикада, бухгалтерия ҳисобини молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига мувофиқ ислоҳ қилишда Президентимиз томонидан 2020 йил 24 февралда “Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарор қабул қилиниши ушбу йўналишдаги ишларни амалга ошириш давр талаби еканлигидан даололат беради. Бу еса бухгалтерия ҳисоби тизимининг услубий таъминотини шакллантиришни назарда тутди.

Ҳозирда бутун дунёда молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларининг аҳамияти сезиларли даражада ошди. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари нафақат иқтисодий жиҳатдан ривожланган етакши мамлакатлар тажрибасини умумлашлантиради, балки бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботининг

---

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. //http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyevning-oliy-25-01-2020.

миллий тизимларини ривожлантиришга ҳам Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларини тўғридан – тўғри миллий амалиётга татбиқ этиш орқали ҳамда халқаро ва миллий стандартлар талабларини яқинлаштириш орқали фаол таъсир курсатади. Кўпгина мамлакатларда Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларини компаниялар молиявий ҳисоботларини тайёрлаш учун асос сифатида қўллашни бошладилар, чунки бу ҳисоботларнинг шаффофлигини оширишга, сифатини яхшилашга, капитални жалб қилиш харажатларини камайтиришга ва инвестициялар оқимини ошишига ёрдам беради.

Шуларни ҳисобга олганда, талабаларга “Бухгалтерия ҳисоби” фанини шукур ўқитиш замон талаби еканлигини бугунги иқтисодий ислохотларнинг ўзи курсатиб турибди. Бу фаннинг мақсади бухгалтерия ҳисобида хўжалик муомалаларини ҳужжатлаштириш, ҳисобга олиш тамойилларини билиш, бухгалтерия ҳисобитни тузишнинг назарий ва услубий асосларини билиш, бухгалтерия ҳисоби методи ва унинг асосий элементларини ҳисобда қўллай олиш муҳим аҳамият касб этади. Бухгалтерия ҳисоби сифатини янада такомиллаштириш, узлуксиз таълим тизимининг барча босқичларида ўқитиш сифатини таъминлаш, етук мутахассисларни тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш, ушбу йўналишдаги ўқув дастурларининг узвийлиги ва узлуксизлигини таъминлаш ҳозирги пайтда давр талабига айланиб бормоқда.

Ушбу дастур олий таълимдан кейинги таълимда илмий педагогик кадрларни тайёрлаш жараёнининг таркибий қисми бўлиб, замонавий мутахассисларни касбий фаолияти фойдаланиш учун уни ўзлаштиришга қаратилган. Олий таълимдан кейинги таълимда бўлган босқичларда орттирилган билимларга таянган ҳолда олий таълим муассасасида бухгалтерия ҳисобини янада чуқурроқ эгаллаш ва танланган касбига йўналтирилган ҳолатда ўзлаштиришни кўзда тутди.

Мазкур фан таянч докторант (PhD), мустақил изланувчилар (PhD) учун мутахасислик фанларини керакли даражада ўрганиши ёрдамида ихтисослик фанларининг хорижий манбалардан тўғридан тўғри фойдаланиш, келгусидаги касбий фаолиятида жаҳондаги илғор техника ва технологиялар, илмий ютуқлар ва соҳа янгиликларидан бевосита хабардор бўлишига имкон яратади.

I БЎЛИМ

1.1. Мутахасислик фанидан малака имтиҳонини топшириш учун умумий қоидалар

Ўзбекистон Республикасида узлуксиз таълим тизимида хорижий тилларни ўрганиш давлат таълим стандартлари асосида амалга оширилади. Амалдаги давлат таълим стандарти (ДТС)га кўра, мамлакатимизда хорижий тилларни ўқитишнинг мақсади - тингловчиларнинг турли тилларда, кундалик,

илмий ва касбий соҳаларда фаолият юритиши учун хорижий тиллардаги коммуникатив кўникмаларини шакллантиришдир.

08.00.08 - «Бухгалтерия ҳисоби, иқтисодий таҳлил ва аудит» ихтисослиги бўйича мутахассислик фанидан дастур **қўйидагиларни ўз ичига олади:**

- хўжалик операцияларини қайд этиш ва ҳисоб регистрларини тузиш ҳамда Бошқа тормоқларда бухгалтерия ҳисобининг хусусиятлари кўрсаткичларини шакллантириш йўллари билиши ва улардан фойдалана олиши;

- тармоқларда бухгалтерия ҳисобининг хусусиятларининг предмети, бухгалтерия ҳисобининг усуллари ва тамойиллари, қурилиш, транспорт, савдо ва умумий овқатланиш корхоналарида, қишлоқ хўжалиги корхоналарида бухгалтерия ҳисобини ташкил этиш ва юритиш тўғрисида кўникмаларга эга бўлиши;

- самарали бошқарув қарорларини қабул қилиш учун ички ҳисоб ва ҳисобот маълумотларни қайта ишлаши ва баҳолаши йўллари, Бошқа тормоқларда бухгалтерия ҳисобининг хусусиятлари ва ҳисоботни ривожланиш тенденцияларини аниқлаш мақсадида илмий-амалий тадқиқотларни ўтказиш бўйича ва бухгалтерия ҳисоби ва аудиторлик фаолиятини ташкил этиш ҳамда бошқариш тўғрисида малакасига эга бўлиш.

II БЎЛИМ

1. Мутахассислик фани бўйича малака имтиҳонига қўйиладиган талаблар

БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ

Бизнес жараёнлари ва уларни ҳисобга олиш

Бизнес жараёнларининг аҳамияти. Ҳисоб маълумотларидан фойдаланувчилар. Бизнес жараёнларининг асосий кўрсаткичлари ва уларнинг аҳамияти. Таъминот жараёнининг ҳисоби. Қиймат ўлчовининг моҳияти ва аҳамияти. Транспорт-тайёрлов харажатлари ҳақида тушунча ва уларни тақсимлаш усуллари. Ишлаб чиқариш жараёнининг ҳисоби. Калькуляция счётларининг ишлаб чиқарилаётган маҳсулот, бажарилаётган иш ва хизматлар таннархини аниқлашдаги ўрни. Ишлаб чиқариш жараёнида синтетик ва аналитик ҳисобни ташкил этиш. Ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг ҳақиқий таннархини аниқлаш. Сотиш (реализация) жараёнининг ҳисоби.

Хужжатлаштириш ва инвентаризация

Хужжатлаштириш ҳақида тушунча. Бухгалтерия ҳисобида хужжатларнинг роли ва аҳамияти. Бухгалтерия хужжатларининг туркумланиши. Хужжатларнинг реквизитлари. Хужжатларга ёзувлар киритиш ва уларни расмийлаштиришда қўйиладиган талаблар. Хўжалик муомалаларини дастлабки ва йиғма хужжатлаштириш тартиби. Хужжатларнинг айланишини ташкил этиш. Хужжатларни автоматлаштириш

ва ишлаб чиқаришни ташкил этиш шаклига боғлиқлиги. Инвентаризация тўғрисида тушунча, унинг аҳамияти ва турлари. 19-сонли “Инвентарлашни ташкил этиш ва ўтказиш” бухгалтерия ҳисоби миллий стандартга мувофиқ инвентаризация ўтказишни ташкил қилиш. Инвентаризация натижаларини расмийлаштириш ва бухгалтерия ҳисоби счётларида акс эттирилиши.

Бухгалтерия ҳисобининг регистрлари ва шакллари

Ҳисоб регистрлари ва шакллари ҳақида тушунча. Уларнинг бухгалтерия ҳисобидаги роли ва аҳамияти. Бухгалтерия ҳисобининг шакллари, уларнинг моҳияти ва тарихий ривожланиши. Бухгалтерия ҳисобининг журнал-ордер, мемориал-ордер, Бош журнал шакллари. Бухгалтерия ҳисобининг инфор­мацион технологияларга асосланган ва соддалаштирилган шакллари­ни аҳамияти ҳамда уларнинг юритилиши.

Бухгалтер касбига қўйиладиган талаблар

Бухгалтерия ҳисоби бўйича жамоат ташкилотлари, уларнинг роли ва аҳамияти. Бухгалтерларни миллий сертификатлаш тизими. Бухгалтерларни халқаро сертификатлаш тизими.

Бухгалтерия ҳисоби хизматини ташкил этиш

Бухгалтерия ҳисоби хизматини ташкил қилишнинг ҳуқуқий асослари ва аҳамияти. Ўзбекистон Республикасининг “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Қонуни ва унинг аҳамияти. Бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш шакллари. Молиявий ҳисоб ва ҳисоботни тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий асослар. Ҳисоб сиёсатининг моҳияти, мазмуни ва аҳамияти. Ҳисоб сиёсатини танлаш ва қўллаш. Бухгалтерия ҳисобига раҳбарлик қилиш. Бухгалтерияда ишни ташкил қилиш. Бухгалтерия ҳисоби хизмати раҳбарининг мажбурият ва ҳуқуқлари. Хўжалик субъектларида бош бухгалтернинг вазифалари, ҳуқуқлари ва мажбуриятлари.

Пул маблағлари ва валюта операциялари ҳисоби

Пул маблағлари ва ташкилотлар ўртасида ҳисоблашишлар ҳисобини ташкил этиш ҳамда унинг вазифалари. Нақд пул, касса муомалаларининг ҳисобини юритиш тартиби. Банкдаги ҳисоб-китоб, валюта счётини очиш ва улар бўйича операциялар ҳисобини юритиш.

Чет эл валютасида ифодаланган активлар ва пас­сивлар ҳисоби. Валюта курсларидаги ўзгаришларнинг таъсирлари. Курс фарқларини тан олиш.

Банкдаги аккредитив, чек дафтарлари ва бошқа махсус счётлар бўйича муомалаларни акс эттириш. Пул эквиваленти, йўлдаги пул маблағлари счёти.

Меҳнат ва иш ҳақини ҳисобга олиш

Меҳнат ва иш ҳақи ҳисобини ташкил этиш ҳамда унинг вазифалари. Меҳнат муносабатларини тартибга солиш. Корхонанинг шахсий таркиби, меҳнатга ҳақ тўлашни тизимлари, шакллари ва турлари. Меҳнат ва иш ҳақини дастлабки ҳужжатларда расмийлаштириш ҳамда умумлаштириш.

Жисмоний шахслар жами даромадлари таркиби. Иш ҳақидан ушлаб қолинадиган ва чегириладиган суммалар ҳисоби. Вақтинчалик меҳнатга лаёқатсизлик нафақасини ҳисоблаш ва тўлаш. Меҳнат таътили резервлари ва тўловлари ҳисоби. Ягона ижтимоий тўловни ҳисоблаш тартиби. Ҳисобдор шахслар билан ҳисоблашишлар ҳисоби.

Фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия тизимида шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларини очилиши ҳамда уларга мажбурий ва ихтиёрий бадаллар ҳисоби.

Товар-моддий захиралар ҳисоби

Товар-моддий захиралар (ТМЗ)нинг ҳўжалик субъектлари фаолиятида тутган ўрни ва бу соҳада ҳисобнинг вазифалари. ТМЗларни туркумлаш ва баҳолаш. ТМЗларни кирим қилиш йўллари ва улар ҳаракатини ҳужжатлаштириш. ТМЗларни оморда ва бухгалтерияда ҳисобга олиш. ТМЗларни доналаб баҳолаш, ўртача баҳода, FIFO ва бошқа усулларда баҳолаб сарфлашни ҳисобда акс эттириш. ТМЗлар соф сотиш қиймати. Материаллардан фойдаланишни назорат қилиш ва инвентаризациядан ўтказиш.

Ҳўжалик жиҳозлари ва инвентарлари ҳисобининг хусусиятлари. Қайта ишлашга берилган хом ашё бўйича операцияларни ҳисобда акс эттириш тартиби. Идишлар ҳисобининг хусусиятлари.

Инвестициялар ҳисоби

Иқтисодиётни модернизациялаштириш шароитида инвестицияларнинг роли ва бу соҳада ҳисобнинг вазифалари. Инвестициялар ҳисобини ташкил қилиш. Инвестицияларни туркумлаш. Қимматли қоғозларни сотиб олиш ва сотиш муомалаларини ҳисобда акс эттириш. Инвестицияларни сотиб олишдан ва фойдаланишда молиявий натижаларни олдиндан ҳамда кейин аниқлаш ҳисоби. Бир акцияга тўғри келадиган фойда. Инвестицияларда қатнашиш усуллари. Қарам тадбиркорлик субъектларидаги ва қўшма корхоналардаги инвестициялар.

Асосий воситалар ҳисоби

Асосий воситалар ҳисобини ташкил қилиш ҳамда унинг вазифалари. Асосий воситаларни туркумлаш. Актив тан олинганида уни баҳолаш. Асосий воситаларни хўжалик субъекти балансига кирим қилиш йўллари. Капитал қўйилмаларни ҳисобга олиш. Асосий воситалар ҳаракатини ҳужжатлаштириш. Асосий воситаларга амортизация ҳисоблаш тартиби ва усуллари. Асосий воситаларни таъмирлаш операцияларини ҳисобга олиш. Асосий воситаларни қайта баҳолаш муомалаларини ҳисобда акс эттириш. Асосий воситаларни балансдан чиқариш тартиби.

Ижара муносабатларини тартибга солиш. Ижара муомалаларининг объекти, предмети ва субъектлари. Асосий воситаларни ижарага олиш ва ижарага бериш ҳисоби.

Номоддий активлар ҳисоби

Номоддий активлар ҳисобини ташкил этиш. Номоддий активларни туркумлаш ва баҳолаш. Номоддий активларни кирим қилиш ва ҳаракатини ҳужжатлаштириш. Номоддий активларга амортизация ҳисоблаш тартиби ва усуллари. Номоддий активларни ҳисобдан чиқариш тартиби. Бизнес бирлашувининг қисми сифатида сотиб олиш. Гудвилл ҳисобининг хусусиятлари.

Тайёр маҳсулот (товар, иш, хизмат)лар ва уларнинг сотилишини ҳисобга олиш

Тайёр маҳсулот ҳақида тушунча ва унинг туркумланиши. Тайёр маҳсулот (товар, иш, хизмат)ларни баҳолаш. Тайёр маҳсулот (товар)ларнинг омбордаги ва бухгалтериядаги ҳисоби. Тайёр маҳсулот (товар, иш, хизмат)лар сотилишини ҳужжатлаштириш. Тайёр маҳсулот (товар, иш, хизмат)ларни турли шартлар билан реализация қилишни ҳисобда акс эттириш. Консигнация муомалаларини ҳисобда акс эттириш. Тайёр маҳсулот (товар)лар қайтишини ҳисобга олиш.

Хусусий капитал ҳисоби

Хусусий капитал ҳисобини ташкил этиш ва унинг вазифалари. Хусусий капитал таркиби. Турли мулкчилик шаклларида устав капиталини шакллантириш ва унинг ўзгаришини ҳисобга олиш. Қўшилган капитал ҳисоби.

Резерв капиталини шакллантириш ва ишлатишни ҳисобга олиш. Сотиб

олинган хусусий акциялар ҳисоби. Мақсадли тушумлар ҳисоби. Келгуси харажатлар ва тўловлар резервини ташкил қилиш ҳамда фойдаланиш ҳисоби.

Молиявий натижалар ҳисоби

Молиявий натижалар кўрсаткичлари. Асосий хўжалик фаолиятидан олинадиган даромадлар ҳисоби. Даромадларни тан олиш ва баҳолаш. Асосий фаолиятининг бошқа даромадларини ҳисобга олиш. Давр харажатлари таркиби ва ҳисоби. Молиявий фаолият бўйича даромадлар ва харажатларни ҳисобда акс эттириш. Фавқулодда фойда ва зарарлар ҳисоби. Солиқ тўлагунга қадар фойдани аниқлаш ва солиққа тортиш. Соф фойда ва унинг ишлатилишини ҳисобда акс эттириш.

Ҳисоботларни тузиш ва тақдим этиш

Молиявий ҳисобот ва унинг таркиби. Молиявий ҳисоботни тузишга тайёргарлик кўриш тартиби (инвентаризация). Молиявий ҳисобот ахборотидан фойдаланувчилар. Оралиқ молиявий ҳисоботлар.

Бухгалтерия баланси ва уни тузиш тартиби. Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот. Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот ва уни тузиш усуллари. Хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот. Молиявий ҳисоботга тушунтиришлар, иловалар ва изоҳлар.

Солиқ ва статистик ҳисоботлар таркиби. Молиявий ҳисобот маълумотлари ва унга аудиторларнинг хулосасини зарурийлиги.

Бошқарув ҳисобининг предмети ва усуллари

Бошқарув ҳисобининг моҳияти. Бошқарув ҳисобининг вазифалари. Бошқарув ҳисобининг предмети, объектлари ва методи. Бошқарув ҳисобининг функциялари, тамойиллари, тизими ва таркибий қисмлари.

Бошқарув ҳисобининг бошқа ҳисоб турлари билан боғлиқлиги ва фарқлари

Бошқарув ҳисобининг бошқа ҳисоб турлари билан ўзаро боғлиқлиги. Бошқарув ва молиявий ҳисобларнинг хусусиятлари. Бошқарув ва молиявий ҳисобларнинг фарқлари.

Харажатларни туркумлаш ва уларнинг ҳисоби

Харажатлар ҳақида тушунча. Харажатларнинг туркумланиши. Технологик жараёнга қараб ишлаб чиқариш харажатларини ҳисобга олиш. Ишлаб чиқариш харажатларини асосий, ёрдамчи ишлаб чиқаришлар ва хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқаришлар бўйича ҳисобга олишни ташкил қилиш.

Меҳнат харажатлари ҳисоби

Ишчи кучи харажатларини ҳисоблаш. Иш ҳақини тўлашга харажатларни таҳлил қилиш. Меҳнатга ҳақ тўлаш шакллари. Ишчи кучи қўнимсизлиги ва меҳнат унумдорлиги.

Устама харажатлар ҳисоби

Устама харажатларни тақсимлаш зарурати. Устама харажатларни тақсимлашнинг ягона (умумзавод) ва алоҳида (цех) ставкалари. Устама харажатларни тақсимлашнинг режа ставкасидан фойдаланиш. Устама харажатларни тақсимлашнинг тўғри (бевосита) усули.

Буюртмали калькуляция қилиш усули

Буюртмалар бўйича калькуляциялашга асосий ёндашув. Ҳақиқий ва меъёрий калькуляциялаш. Тугалланмаган контрактлар бўйича фойдани аниқлаш. Тугалланган контракт бўйича тушунтириладиган фойда. Оралик фойдани ҳисоблаш.

Жараёнли калькуляция қилиш усули

Жараёнли калькуляцияга тавсиф бериш. Эквивалент бирликларни ҳисоблаш. Бошқа жараёнга беришни (тайёр маҳсулотни) ва тугалланмаган ишлаб чиқаришни баҳолаш.

Комплекс ишлаб чиқариш харажатларининг тақсимланиши ва қўшимча маҳсулот ишлаб чиқариш

Комплекс ёки қўшимча ишлаб чиқариш харажатлари. Харажатларни тақсимлаш усуллари. Соф сотиш қиймати усули. Ялпи фойда доимий улуши усули. Қўшимча маҳсулот ҳисоби.

Бошқарув ҳисобида “Харажатлар-ишлаб чиқариш ҳажми-фойда” кўрсаткичлари

Харажатларнинг ўзгариши ва уларни бошқариш. Ишлаб чиқариш ҳажми (ишлаб чиқариш қуввати). “Харажатлар-ишлаб чиқариш ҳажми-фойда” иқтисодий модели.

Бошқарув ҳисобида асосий кўрсаткичларни режалаштириш ва бошқариш

Кўрсаткичларни режалаштириш босқичлари. Сметаларни тузиш даврлари ва босқичлари. Смета турлари. Хўжалик юритувчи субъект фаолияти турлари бўйича сметаларни шакллантириш. Сметаларни умумлаштириш, бажарилишини назорат қилиш ва уни бошқариш.

Бошқарув ҳисобида тафовут ва оғишишлар таҳлили

Бюджет тафовутларини аниқлаш. Хўжалик юритувчи субъектларда иқтисодий кўрсаткичларнинг режалаштирилган миқдори ва ундан оғишишларни таққослаш. Тафовут ва оғишишлар ҳисоби - харажатларни назорат қилишдаги муҳим восита. Тафовут ва оғишишларни ҳисоблаш ва уларнинг таҳлили.

Қисқа муддатли бошқарув қарорларини қабул қилиш

Бошқарув қарорларини қабул қилиш моделлари. Алтернатив харажатлар. Релевант тушунчаси. Бошқарув қарорларини қабул қилишда релевантли ёндашув.

Ўзбекистон Республикасида бошқарув ҳисобини ташкил этишнинг ривожланиш йўналишлари

Бухгалтерия ҳисобининг Республикамизда ривожланиш йўналишлари: бухгалтерия ҳисобининг молиявий ҳисоб ва бошқарув ҳисобига ажратиш, бошқарув ҳисобини тармоқ хусусиятини ҳисобга олган ҳолда ташкил қилиш, бошқарув учун зарур бўлган маълумотларга бўлган талаб ва таклифни ўрганиш ва таҳлил қилиш, тармоқ хусусиятини ҳар томонлама ўрганиш асосида – харажатларни вужудга келиш марказлари ва маъсулият марказларини шакллантириш, бошқарув ҳисобини қулай ташкил қилиш мақсадида харажатларни корхона бўйича унинг бўлимлари, вужудга келиш марказлари, маъсулият марказлари бўйича гуруҳлаш.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартларининг мазмуни ва аҳамияти

Молиявий ҳисобот халқаро стандартларининг асосий мазмуни ва унинг бухгалтерларни тайёрлаш тизимидаги ўрни. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларининг яратилиш тарихи. Молиявий ҳисоботни тайёрлашнинг концептуал асослари. МҲХС (IFRS) 1 “Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларини биринчи марта қўллаш”. БҲХС (IAS) 8 “Ҳисоб сиёсатлари, бухгалтерия ҳисоби мақсадида баҳолашлардаги ўзгаришлар ва хатолар” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари талабаларига мувофиқ асосий воситаларни ҳисобга олиш

“Асосий воситалар” БҲХС (IAS) 16 нинг мақсади, мазмуни ва асосий коидалари. БҲХС (IAS) 17 “Ижара” тадбиркорлик субъектидан ижарага олинган асосий восита объектининг у билан боғлиқ бўлган рисклар ва мукофотлар. БҲХС (IAS) 40 “Инвестицион мулк” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши. МҲХС (IFRS) 5 “Сотиш учун мўлжалланган узоқ муддатли активлар ва давом эттирилмайдиган фаолият” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари талабаларига мувофиқ номоддий активларни ҳисобга олиш

БҲХС (IAS) 38 “Номоддий активлар” стандартининг мақсади, мазмуни ва қўлланилиши. МҲХС талабаларига мувофиқ асосий воситаларни ҳисобга олиш бўйича вазифалар ва намунавий вазифтлар. МҲХС (IFRS) 13 “Ҳаққоний қийматни баҳолаш” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари талабаларига мувофиқ товар-моддий захираларни ҳисобга олиш

БҲХС (IAS) 2 “Захиралар” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши. Товар-моддий захираларни ҳисобга олиш. МҲХС талабаларига мувофиқ товар-моддий захирларни ҳисобга олиш бўйича вазивалар ва намунавий вазиятлар. БҲХС (IAS) 23 “Қарзлар бўйича харажатлар ҳисоби” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши. БҲХС (IAS) 37 “Резервлар, шартли мажбуриятлар ва шартли активлар” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари талабаларига мувофиқ тушумларни (одатдаги фаолиятдан олинadиган даромад) ҳисобга олиш

“Тушум” (*Одатдаги фаолиятдан олинadиган даромад*) БҲХС -18 нинг мақсади, мазмуни ва асосий қоидалари. Даромадларни ҳисобга олиш. МҲХС талабаларига мувофиқ тушумларни ҳисобга олиш бўйича вазифалар ва намунавий вазиятлар. БҲХС (IAS) 11 “Қурилиш шартномалари” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши.

Пул оқимлари тўғрисида ҳисобот

БҲХС (IAS) 7 “Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот” стандартининг мақсади, мазмуни ва асосий қоидалари. МҲХС талабаларига мувофиқ пул маблағларини ҳисобга олиш. БҲХС (IAS) 36 “Активларнинг қадрсизланиши” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари талабаларига мувофиқ ҳисоботлар шаклини ўзгартириш

Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари talablariga muvofiq buxgalteriya hisobotlari shaklini o'zgartirishning nazariy asoslari. . BҲХС (IAS) 21 “Valyuta kurslaridagi o'zgarishlarning ta'sirlari” standartining mazmuni va qo'llanilishi. Bosh va shu'ba kompaniyalari hisobotlarini konsolidastiyalashtirish. БҲХС (IAS) 28 “Қарам ташкилотлардаги ва қўшма корхоналардаги инвестициялар” стандартининг мазмуни ва қўлланилиши. МҲХС бўйича ҳисоботни тузишнинг услублари. Молиявий ҳисоботни трансформация бўйича тартибга солиш. Ҳисоботларни шакллантириш ва назорат жараёнлари. Молиявий ҳисоботларни тайёрлаш ва тақдим этиш тартиби, унинг мақсади ва қўлланилиш соҳаси.

Молиявий ҳисоботни халқаро даражада уйғунлаштириш ва стандартлаштириш ҳолати, тенденциялари

Молиявий ҳисоботни халқаро стандартлаштиришнинг зарурати, шартлари ва эвалюцияси. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларининг моҳияти, таркиби ва ривожланиш истикболлари. Бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартлари ва ҳисоботлари, уларнинг МҲХС ва бошқа тизимлар билан фарқлари. Молиявий ҳисоботларнинг халқаро стандартлари қўмитаси ва унинг бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини халқаро стандартлаштиришдаги роли. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари тизимининг концептуал асослари – “Молиявий

ҳисоботларни тайёрлаш ва тақдим этиш тамойиллари”. Молиявий ҳисобот элементлари ва асосий баланс тенглиги. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларида капиталларни аниқлаш тизими.

Молиявий ҳисоботни тартибга солиш ва уни ислоҳ қилиш муаммолари

Ўзбекистоннинг бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини тартибга солиш тизими ва унинг молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига мослаштириш муаммолари. Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини ташкил этишнинг услубий ва меъёрий асослари. “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги қонунни молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари билан яқинлаштиришга нисбатан таҳлилий кўриб чиқиш ва такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари. Бухгалтерия ҳисобини молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига мувофиқ равишда ислоҳ қилиш дастури ва концепцияси. Корхоналарда МҲҲСнинг мажбурий қўлланилишининг шартлари.

Молиявий ҳисобот тақдимоти

Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига мувофиқ молиявий ҳисоботларни таркиби ва тузилиши. Молиявий ҳисоботнинг таркибий қисмлари ва таснифи: баланс, даромадлар тўғрисидаги ҳисобот, пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот. Сегмент маълумотлари, филиаллар тўғрисидаги маълумотлар. Ҳисобот санасидан кейинги воқеалар, тўхтатилган операциялар. Молиявий ҳисоботга, оралик молиявий ҳисоботга тушунтириш ёзувларининг тузилиши.

Номолиявий активларни тан олиш, ўлчаш ва молиявий ҳисоботда акс эттириш.

Асосий воситаларни ҳисобга олишнинг муаммолари масалалари. 5-БҲМС ва 16-МҲҲСни таққослаш. Лизинг мажбуриятларини ҳисобга олиш амалиётининг асосий муаммолари. 7-БҲМС ва 38-МҲҲС бўйича номоддий активлар ҳисобини бирлаштиришнинг асосий муаммолари. Активларни қадрсизланишини ҳисоботда акс эттириш. Қарзлар бўйича харажатларни БҲМС ва МҲҲС бўйича қиёсий таҳлили. Товар-моддий заҳираларни ҳисобга олишни бирлаштиришнинг асосий муаммолари.

Молиявий активлар ва мажбуриятларни молиявий ҳисоботда акс эттириш муаммолари

Молиявий инструментаентларни ҳисобга олишни тартибга солувчи асосий молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари ҳужжатлари. 32-IAS ва 39-IASнинг амал қилиш доиралари. Молиявий инструментларни ҳаққоний қийматини аниқлаш. БҲМС ва МҲҲС бўйича молиявий инструментларни ҳисобга олишни бирлаштиришнинг асосий муаммолари ва трансформация қилиш усуллари.

Молиявий натижаларни тан олиш, ўлчаш ва молиявий ҳисоботда акс эттириш

Даромадни аниқлаш. БҲМС ва МҲХС бўйича даромадларни ҳисобга олишни бирлаштиришнинг асосий муаммолари ва ўзгартириш (трансформация қилиш) усуллари. Қурилиш шартномалари тўғрисидаги ҳисоботда акс эттириш. БҲМС ва МҲХСга биноан қурилиш шартномаларини ҳисобга олишни бирлаштиришнинг асосий муаммолари ва ўзгартириш усуллари. Акциядан даромад.

Солиқлар бўйича ҳисоботларни тузиш ва молиявий ҳисоботда акс эттириш

Солиқларни пайдо бўлишининг моҳияти ва уларни молиявий ҳисоботда акс эттириш зарурати. Молиявий ва солиқ ҳисобида солиқ солинадиган фойдадаги фарқлар. Солиқ активлари (даъволари) ва кечиктирилган солиқ мажбуриятлари. Даромад солиғи ҳисобини БҲМС ва МҲХС бўйича бирлаштиришнинг асосий муаммолари, бирлаштириш усуллари.

Консолидациялашган ва якка тартибдаги молиявий ҳисоботларни тузиш

Консолидациялашган ва якка тартибдаги молиявий ҳисоботлар ҳақида тушунча. Бизнесни бирлаштириш. Консолидациялашган молиявий ҳисобот ва уни тайёрлаш муаммолари. Ассоциацияларга инвестициялар. Қўшма фаолият.

Молиявий ҳисоботни молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига трансформация қилиш

Молиявий ҳисобот элементлари. Молиявий ҳисоботни трансформация қилиш босқичлари. Молиявий ҳисобот элементларини МҲХСга трансформация қилиш тартиби. Молиявий ҳисоботни молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига трансформация қилиш методикаси.

Иш соҳасини текшириш. Иш соҳасини танлашдаги асосий омиллар. Ўқув стратегиясини ишлаб чиқиш. Фикрлаш кўникмаларини ривожлантиришнинг асосий жиҳатлари.

БЮДЖЕТ ҲИСОБИ

Бюджет ҳисобининг ҳуқуқий асослари

Бюджет ҳисобини тартибга солишнинг қонунчилик тизими. Бюджет ҳисоби субъектлари, уларнинг вазифалари, ҳуқуқлари ва жавобгарликлари. Бюджет ҳисоби ахборотлари ва улардан фойдаланувчилар. Бюджет ҳисоби ахборотларини шакллантиришда бюджет таснифининг қўлланилиши. Давлат

бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари ижросига оид ҳисоботларнинг мазмуни. Бюджет ташкилотлари молиявий ҳисоботларининг мазмуни.

Бюджет ҳисобининг стандартлари ва уларнинг мазмуни.

Бюджет ҳисоби стандартларининг мазмуни. Бюджет ҳисоби стандартларининг таркиби. Бюджет ҳисоби стандартларининг асосий мақсади ва қўлланилиш соҳаси. Бюджет ҳисоби стандартлари асосида ҳисоб объектларини тан олиш ва ҳисобда акс эттириш. Бюджет ҳисоби стандартлари асосида ахборотларни ошкор қилиш ва ёритиш.

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджети ижроси ҳисобининг ташкилий - услубий жиҳатлари

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджети ижроси бўйича бюджет ҳисобини ташкил этиш. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджети ижроси бўйича бюджет ҳисобида қўлланиладиган ҳисоб хужжатлари ва регистрлари. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари ижроси бўйича бюджет ҳисобида қўлланиладиган ҳисобварақлар ва бухгалтерия баланси. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари ижроси бўйича бюджет ҳисобининг ахборот тизимлари ва улардан фойдаланиш.

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари пул маблағлари ҳисоби

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари пул маблағлари таркиби. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалар бюджети ғазна ҳисобварақлари таркиби ва тузилиши. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалар бюджети ғазна ҳисобварақларини очиш ва юритиш тартиби. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалар бюджети ғазна ҳисобварақлари бўйича операцияларни ҳужжатлаштириш ҳамда ҳисобда акс эттириш. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалар бюджети ғазна ҳисобварақларини ёпиш.

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджети даромадлари ижроси ҳисоби

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари даромадларини ижро этиш тартиби. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари даромадлари ижроси ҳисобини мақсади ва вазифалари. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари даромадлари ижроси ҳисобини ҳужжатлаштириш. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари даромадларини ҳисобварақлар ҳамда ҳисоб регистрларида акс эттириш. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари даромадларининг аналитик ва синтетик ҳисоби. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари даромадлари ҳисобини юритишда ахборот тизимларидан фойдаланиш.

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари харажатлари ижроси ҳисоби

Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари харажатларини ижро этиш тартиби. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари харажатлари ижроси ҳисобининг мақсади ва вазифалари. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари харажатлари ижросини хужжатлаштириш. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари харажатларининг аналитик ва синтетик ҳисоби. Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармалари бюджетлари харажатлари ҳисобини юритишда ахборот тизимларидан фойдаланиш.

Бюджетлараро муносабатлар ҳамда қарзлар ҳисоби

Бюджетлараро муносабатлар ва улар ҳисобини мақсади ҳамда вазифалари. Субвенциялар, ўтказиб бериладиган даромадлар, дотациялар ҳисоби. Бюджет ссудаси ва уни ҳисобга олишнинг хусусиятлари. Бюджет ссудасини хужжатлаштириш ва ҳисоб регистрларида акс эттириш. Бюджетлараро ўзаро ҳисоб-китоблар ва улар ҳисобининг хусусиятлари.

БАНК ҲИСОБИ

Банкларда бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиниши

Банкларда бухгалтерия ҳисобининг мазмуни ва уни ташкил этишнинг аҳамияти. Банк ҳисоб-операцион аппаратининг тузилиши; бухгалтерия ходимининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, банкларда бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш асослари. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва тижорат банклари бухгалтерия ҳисобининг ҳисобварақалар режалари ва уларнинг тавсифи; банк баланси ва унинг тузилиши.

Банк хужжатлари ва хужжатлар айланиши

Банк хужжатларининг мазмуни, аҳамияти, турлари ва уларнинг тавсифи. Электрон хужжатлар ва уларни шакллантириш. Банкларда хужжатлар айланишини ташкил қилиш, бухгалтерия хужжатларини сақлаш тартиби, архивлаштириш. Банк ички назорати, унинг турлари ва аҳамияти, ички назоратни ташкил қилиш, дастлабки назорат, жорий назорат, сўнгги назорат.

Банкларда бош ва ёрдамчи китоблар

Бош ва ёрдамчи китобларнинг мазмуни. Ёрдамчи китоб ва унинг тавсифи, бош китоб ва унинг тавсифи. Бош ва ёрдамчи китобларни текшириш, бухгалтерия ёзувларидаги хатоларни тузатиш тартиби.

Мижозларга ҳисобварақ очиш ва юритиш тартиби

Банкларда очиладиган банк ҳисобварақлари. Банк ҳисобварақларини юритиш бўйича шартнома ва унинг мазмуни. Ҳисобварақларни очиш ва юритиш тартиби. Мижозлар ҳисобварақларини ёпиш ва қайта расмийлаштириш тартиби. Депозит операциялари ҳисобининг ташкил этилиши. Талаб қилиб олинганча сақланадиган депозитлар ҳисоби. Муддатли ва жамғарма депозитлари бўйича операциялар ҳисоби. Мижозларнинг бошқа депозит ҳисобварақлари бўйича операциялар ҳисоби.

Нақд пулсиз ҳисоб – китоб операциялари ҳисоби

Нақд пулсиз ҳисоб-китоблар моҳияти ва уларни ташкил этиш асослари. Тўлов топшириқномалари билан ҳисоб-китоблар, тўлов талабномалари билан ҳисоб-китоблар; аккредитивлар билан ҳисоб-китоблар; инкассо топшириқномаси билан ҳисоб-китоблар, тижорат банкнинг ҳисоб-китоб чеки билан ҳисоб-китоблар, банк пластик карточкалари билан ҳисоб-китоблар, мемореал ордерлар билан ҳисоб-китобларни амалга ошириш тартиби, уларни расмийлаштирилиши ва ҳисобини юритиш. Ўзбекистон Республикасида нақд пулсиз ҳисоб-китобларни ривожлантириш истиқболлари.

Банклараро ҳисоб-китоблар ҳисоби

Банклараро ҳисоб-китобларнинг мазмуни ва уларнинг ташкил этилиши. Банкларнинг вакиллик ҳисобварақлари очилиши ва юритилиши. Электрон тўлов тизими. Банклараро ҳисоб-китобларнинг электрон тўлов тизими орқали ташкил этилиши ва ҳисобга олиниши. Ҳисоб марказлари ишининг ташкил этилиши. Ягона вакиллик ҳисобварағининг моҳияти, аҳамияти ва юритилиши.

Банкларда касса операциялари ҳисоби

Банкларда касса операцияларини ташкил қилиш, банк кассаларининг турлари. Қирим касса операциялари бўйича ҳужжатлар айланиши, ҳисоби ва назорати. Чиким касса операциялари бўйича ҳужжатлар айланиши, ҳисоби ва назорати. Кечки кассаларнинг фаолияти. Пул тушумларини инкассация қилиш тартиби ва ҳисоби. Захирадаги нақд пулларни ҳисобга олиш. Валюта айирбошлаш шахобчаларида нақд пуллар ҳисобини юритиш.

Банкларда кредит операцияларининг бухгалтерия ҳисоби

Банкларда кредит операциялари ҳисобининг ташкил этилиши. Кредит операциялари бўйича синтетик ва аналитик ҳисобнинг юритилиши. Ссуда ҳисоб варақаларини очиш тартиби. Кредит кредит бериш ва қайтариш операцияларининг ҳисоби. Муддатли ва муддати ўтган ссудалар бўйича фоизлар ҳисоблаш ва ундириш тартиби.

Банкларда лизинг ва факторинг операцияларининг бухгалтерия ҳисоби

Банкларда лизинг операцияларини ташкил этилиши. Лизинг операциялари турлари ва уларни амалга ошириш тартиби. Лизинг операцияларини бухгалтерия ҳисобида акс эттирилиши. Факторинг операциялари моҳияти ва уларни ташкил этилиши. Факторинг операцияларини амалга ошириш тартиби. Факторинг операциялари ҳисобини юритишнинг хусусиятлари, факторинг операцияларининг ҳисоби.

Банкларда моддий ва номоддий активлар ҳисоби

Банк асосий воситаларининг мазмуни ва уларнинг турлари; банк асосий воситаларининг ҳисоби. Амортизация ҳисоблаш усуллари ва тартиби. Асосий воситаларни кирим қилиш, қайта баҳолаш, ижарага бериш, ҳисобдан чиқариш ва фойдаланиш тартиби ҳамда ҳисобга олиниши. Номоддий активлар моҳияти, турлари ва уларни ҳисобга олиш. Кам баҳоли ва тез эскирувчи буюмлар ҳисоби.

Банк даромадлари ва харажатлари ҳисоби

Банк даромадлари ва уларнинг таркиби. Банкнинг фоизли ва фоизсиз даромадлари, уларнинг ҳисоби. Банк харажатлари, уларнинг таркиби, банкнинг фоизли, фоизсиз ва операция харажатларини ҳисобга олиш. Банк фаолияти молиявий натижаларининг ҳисоби.

Банкларда солиқлар ва мажбурий тўловлар ҳисоби

Банкнинг бюджет ва бюджетдан ташқари тўловлари турлари ва уларни ҳисоблаш. Банкларда даромад солиғи, қўшимча қиймат солиғи, экология солиғи, мол-мулк солиғини ҳисоблаш ва ҳисобини юритиш тартиби. Бюджетдан ташқари тўловлар бўйича операцияларни банк бухгалтерия ҳисобида акс эттирилиши.

Банк бухгалтерия ҳисоботлари

Банк бухгалтерия ҳисоботларининг аҳамияти ва турлари. Жорий бухгалтерия ҳисоботининг мазмуни. Йиллик ҳисоботнинг мазмуни, уни тузиш ва тасдиқлаш тартиби. Банк кунлик баланси моҳияти ва тузиш тартиби. Тижорат банкарининг молиявий ҳисоботлари. Йиллик банк ҳисоботларини матбуотда эълон қилиш.

ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ

Иқтисодий таҳлилнинг назарий асослари

Иқтисодий таҳлилнинг назарий асослари. Иқтисодий таҳлил ва билиш назарияси. Иқтисодий таҳлил ва диалектиканинг муҳим категориялари. Иқтисодий таҳлилдаги комплекслилик ва тизимли ёндошув. Иқтисодий таҳлилнинг мазмуни. Иқтисодий таҳлил фанининг предмети ва объекти. Аналитик ишнинг асосий босқичлари ва уларни бажаришдаги кетма-кетликлар. Ташқи таҳлил натижаларидан фойдаланувчилар ва уларнинг манфаатдорлиги. Ички таҳлил натижаларидан фойдаланувчилар ва уларнинг манфаатдорлиги. Иқтисодий таҳлилнинг асосий усуллари ва техникасини такомиллаштириш. Таҳлилнинг анъанавий ва иқтисодий математик усуллари. Таҳлилнинг таққослаш усули. Натижавий кўрсаткичларга таъсир қилувчи омилларни аниқлашнинг занжирли боғланиш (алмаштириш) усули. Таҳлил ҳисоб-китобларида балансли боғланиш усулидан фойдаланиш. Иқтисодий таҳлилнинг иқтисодий математик усуллари. Таҳлилда коэффициентлар, индекслар, ўртача кўрсаткичлар ва бошқа статистик усуллардан фойдаланиш тартиби. Иқтисодий таҳлилнинг турлари. Иқтисодий таҳлил турларини туркумлаштириш. Жорий, тезкор ва истиқболли таҳлилни ташкил қилиш. Ички хўжалик, макро ва микро даражадаги иқтисодий таҳлил ва корхона фаолияти таҳлили услубиёти. Функционалқийматли таҳлил тушунчаси, тамойиллари ва вазифалари. Техник масалаларини ечишда функционалқийматли таҳлилдан фойдаланиш. Ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишда комплекс иқтисодий таҳлилнинг ўрни. Хўжалик фаолияти таҳлиliga тизимли ёндошув. Ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш резервлари ва омилларини туркумлаштириш ҳамда комплекс баҳо бериш усули.

Иқтисодий таҳлилнинг ахборот манбалари

Иқтисодий таҳлилнинг ахборотлар тизими. Корхоналар хўжалик фаолиятида қўлланиладиган кўрсаткичлар тизими. Таҳлилнинг ташқи ва ички ахборот манбалари. Ташқи ахборотларни шаклланиши. Молиявий ҳисобот

шакллари иқтисодий таҳлилнинг ахборот манбаси. Бухгалтерия балансидаги актив моддаларнинг аналитик аҳамияти ва уларни туркумлаш. Бухгалтерия баланси пассивдаги моддаларнинг аналитик аҳамияти ва уларни туркумлаш. Бухгалтерия балансидаги актив ва пассив моддаларнинг ҳаққонийлигини текшириш усуллари. Аудиторлик хулосаларининг таҳлил учун аҳамияти. Таҳлилнинг бошқа маълумот манбалари. Ахборотларга аналитик ишлов бериш ва хўжалик фаолияти таҳлили кўрсаткичлар тизимини шакллантириш. Иқтисодий ахборотларга компьютерларда аналитик ишлов беришни ташкил қилиш ва унинг таҳлили.

Молиявий натижалар ва рентабеллик таҳлили

Молиявий натижанинг таркиби ва тузилиши, уларнинг таҳлили. Маҳсулот (иш ва хизматлар) сотишдан олинган соф тушум таҳлили. Сотилган маҳсулот (иш ва хизматлар) ишлаб чиқариш таннархи таҳлили. Айрим фаолият турлари бўйича молиявий натижаларнинг ҳақиқий ҳажмини баҳолаш тартиби. Молиявий натижаларни характерловчи кўрсаткичлар тизими. Маҳсулот (иш ва хизматлар) сотишдан олинган ялпи молиявий натижа таҳлили муаммолари. Молиявий фаолиятнинг даромад ва харажатлари таҳлили масалалари. Солиқ тўлангунга қадар молиявий натижаларнинг шаклланишининг таҳлили. Фойданинг ишлатилиши таҳлилинини такомиллаштириш. Маҳсулот реализациясидан олинган фойдага таъсир қилувчи омилларни баҳолаш. Реализациядан олинган фойдага давр харажатлари даражаси ўзгаришининг таҳлилинини такомиллаштириш. Давр харажатлари таҳлили муаммолари. Фойда суммасини кўпайтиришга таъсир қилувчи омиллар таҳлили: Маҳсулот (иш ва хизматлар) таннархини ва давр харажатларининг мутлоқ суммасини камайтириш; ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархини камайтиришни рағбатлантириш ҳисобидан корхоналар рақобатдошлигини ошириш; реализациядан олинган тушумда маржинал даромаднинг салмоғини оширишни таҳлили. Реализациядан олинган фойданинг ўзгаришига ҳар бир омилнинг таъсир даражаси таҳлили. Реализациядан олинган ҳақиқий фойда даражасига таъсир қилувчи омилларга умумий аналитик баҳо бериш. Корхонанинг рентабеллик кўрсаткичлари тизими ва уларнинг ўзаро алоқаси. Рентабеллик кўрсаткичларини ҳисоблаш усуллари. Рентабеллик даражасига таъсир қилувчи омиллар таҳлили масалалари. Корхонанинг рентабеллик даражаси ва маблағлар айланишининг самарали фойдаланиш кўрсаткичларини баҳолаш тартиби.

Корхонанинг молиявий ҳолати таҳлили.

Молиявий барқарорлик ва тўловга қобилиятлилиқ кўрсаткичлар таҳлили. Умумий ва хусусий, интенсив ва экстенсив кўрсаткичлар таҳлили. Корхонанинг молиявий барқарорлик кўрсаткичлари: автономлик коэффиценти; жами мулкдаги асосий воситаларнинг реал қиймати коэффиценти; ўз ва қарзга олинган маблағлар нисбати коэффиценти; харажат ва захираларнинг ўз манбалари билан таъминланиш коэффиценти; соф мобил маблағларнинг жами мобил маблағларга нисбати коэффиценти ва бошқа молиявий барқарорлик кўрсаткичлари таҳлили. Ушбу кўрсаткичларни ҳисоблаш методикасидаги мавжуд муаммолар ва уларни такомиллаштириш йўллари. Корхонанинг жорий тўловга қобилиятлилиги ва уни аниқлаш йўллари такомиллаштириш. Қоплаш ва ликвидлилиқ кўрсаткичларининг иқтисодий моҳияти ва уларни ҳисоблаш тартиби. Жорий ликвидлик кўрсаткичининг ўзгаришига таъсир қилувчи омиллар таҳлили. Дебиторлик қарзларининг ликвидлигига баҳо бериш. Корхонанинг молиявий барқарорлик ва тўловга қобилиятлигига баҳо бериш услубияти муаммолари. Корхона балансининг қониқарсиз тузилишига ва тўловга қобилиятсизлигига баҳо берувчи кўрсаткичлар тизимини такомиллаштириш. Корхоналарни молиявий соғломлаштириш кўрсаткичлари таҳлили. Корхоналарнинг кредитга лаёқатлилиги даражасини баҳолаш тартиби. Паст рентабелли ва иқтисодий ночор корхоналарни тугатиш жараёнига тижорат банкларини жалб қилишнинг корхоналар молиявий барқарорлигини оширишга таъсири таҳлили. Корхоналарни молиявий ҳолати бўйича гуруҳларга туркумлаш: тўловга қобилиятли, иқтисодий рискли ва иқтисодий начор; мутлоқ молиявий барқарор, нормал молиявий барқарор, нобарқарор ва инқироз ҳолати; нормал молиявий барқарор, ўртача молиявий барқарор ва инқироз ҳолатидаги молиявий ҳолат. Молиявий ҳолат бўйича гуруҳларга ажратилган корхоналарга баҳо берувчи кўрсаткичлар тизими ва уларнинг таҳлили. “Корхоналарнинг молиявий-иқтисодий ҳолати таҳлили ва мониторингини ўтказиш учун мезонларни аниқлаш тартиби тўғрисидаги низом”га мувофиқ молиявий ҳолатга баҳо берувчи асосий ва қўшимча кўрсаткичларни таҳлил қилиш услубиёти. Тўловга қобилиятли ва иқтисодий рискли гуруҳга туркумланган корхоналарга баҳо бериш мезонлари ва таҳлилинини такомиллаштириш йўллари. Корхоналарнинг молиявий ҳолатига баҳо бериш ва банкрот бўлиш эҳтимолини баҳолашда қўлланиладиган У.Бивернинг кўрсаткичлар тизими. Корхоналарнинг банкрот бўлиш эҳтимолини баҳолаш ва диагностика қилишда тўғри дискриминант функция шаклида берилган Эдуард Альтманнинг беш факторли моделидан фойдаланиш. Акциядорлик жамиятларининг банкрот бўлиш эҳтимолини баҳолаш ва диагностика қилиш учун яратилган модел билан турли тармоқ ишлаб чиқариш корхоналари учун мўлжалланган моделларнинг фарқли жиҳатлари таҳлили. Экспортга маҳсулот

ишлаб чиқарувчи корхоналарнинг молиявий салоҳияти таҳлили. Маҳсулот таннархини пасайтириш, экспорт нархларини шакллантиришга доир янги механизмларни жорий этиш, корхоналарнинг оборот маблағларини тўлдиришга қаратилган тадбирларнинг корхоналар молиявий ҳолатини барқарорлигини оширишга таъсири таҳлили.

Корхонанинг самарадорлик ва ишчанлик фаоллигини баҳоловчи кўрсаткичлар таҳлили.

Корхонани бошқаришда хўжалик фаолияти самарадорлиги кўрсаткичлари ва уларнинг таснифи. Хўжалик фаолияти самарадорлигининг натижавий кўрсаткичлари, манбалари ва омилларининг ўзаро боғлиқлиги таҳлили масалалари. Корхонанинг ишчанлик фаоллигига баҳо берувчи кўрсаткичлар тизими. Номоддий активлар, айланма маблағлар ва асосий воситалардан самарали фойдаланиш кўрсаткичлари таҳлили. Барча активлар, захиралар, дебиторлик қарзлари, ўз капиталининг айланиш коэффицентлари ва ушбу кўрсаткичларни ҳисоблаш ва таҳлил қилиш йўллари. Корхонадаги мавжуд маблағлардан самарали фойдаланишни характерловчи кўрсаткичлар тизими таҳлили масалалари. Асосий фонд ва материал ресурсларидан самарали фойдаланиш кўрсаткичларини таҳлили. Корхоналарни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, замонавий, мослашувчан технологияларни кенг жорий этиш натижасида самарадорлик кўрсаткичларини оширишга баҳо бериш йўллари. Ночор, истиқболсиз ишлаб чиқаришлар негизида янги замонавий ишлаб чиқариш қувватларини ташкил этиш чоралари бўйича кўрсаткичлар тизими ва уларни баҳолаш.

Пул маблағлари ҳаракатини бошқариш таҳлили.

Пул маблағларининг ҳаракатига таъриф бериш бўйича турли фикрлар талқини. Пул маблағлар оқимларини тўғри ва эгри усуллар билан ҳисоблаш тартиби. Фаолият турлари бўйича соф пул оқимини аниқлаш ва баҳо бериш. Фаолият турлари бўйича пул маблағлари оқимларини башоратлаш масалалари. Асосий фаолият бўйича пул оқимлари ҳаракати таҳлили. Молиявий ва инвестицион фаолият бўйича пул оқимларини таҳлил қилиш методикаси. Валюта маблағлари ҳаракати таҳлили.

Ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархи ҳамда фойда кўрсаткичларнинг ўзаро боғлиқлиги таҳлили.

Юқори қўшимча қийматга эга бўлган маҳсулотларни ишлаб чиқаришда харажатларни ва маҳсулот таннархини пасайтириш бўйича қўйилган асосий вазифалар. Корхоналарда технологик жараёнларни оптималлаштириш ҳисобидан маҳсулот таннархини пасайтириш йўллари таҳлили. Ташқи бозорга мўлжалланган рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқарувчи субъектлар ишлаб чиқариш харажатларининг таҳлили. Ишлаб чиқариш харажатлари тавсифи ва уларни туркумларга ажратиш. Ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш харажатлари, ишлаб чиқариш ва давр харажатлари, ўзгарувчан ва ўзгармас(доимий) харажатлар назарияси. Харажатларни иқтисодий элементлари ва моддалари бўйича таҳлил қилиш методикаси. Ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархига баҳо берувчи натижавий кўрсаткичларни таҳлил қилиш методикаси. Давр харажатларининг иқтисодий моҳияти. Давр харажатлари ва доимий харажатлар ўртасидаги тафовутлар. Давр харажатлари таркиби таҳлилининг халқаро молиявий ҳисобот стандартларига мос келишини таъминлаш муаммолари. Давр харажатлари таркибида ҳисобга олинмаган солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар таҳлили. Ишлаб чиқаришдаги меҳнатга ҳақ тўлаш харажатлари ва уларга нисбатан қилинадиган ажратмалар таҳлили. Иш ҳақи фонди ва унга таъсир этувчи омиллар таҳлили. Меҳнат унумдорлиги билан ўртача иш ҳақи ўртасидаги нисбат ўзгаришининг маҳсулот таннархига таъсири таҳлили. Материал харажатлари таҳлили. Материал харажатларининг ўзгаришига меъёр ва баҳо омилларининг таъсири таҳлили. Бир сўмлик ишлаб чиқарилган маҳсулотга тўғри келадиган материал, меҳнат ҳақи ва бошқа харажатлар таҳлили. Бир сўмлик товар маҳсулотига тўғри келадиган харажатлар таҳлили ва уни пасайтириш резервларини қидириб топиш. Ишлаб чиқариш ҳажми, ишлаб чиқариш харажатлари ва фойда кўрсаткичларининг ўзаро боғлиқлиги таҳлилининг моҳияти. Реализация ҳажмининг фойдалилик нуқтасини ҳисоблаш тартиби. Фойдалилик нуқтасини аниқлашнинг бевосита усули. Бир қанча фаолият билан шуғулланмаган корхоналарда зрарсизлик нуқтасини аниқлаш усули. Ишлаб чиқариш ва молиявий левериджлар тўғрисида тушунча. Ишлаб чиқариш ҳажми ва ишлаб чиқариш харажатлари нисбатини оптималлаштириш ҳисобига фойда суммасини ошириш таҳлили. Маржинал даромад асосида фойдани аниқлаш усули муаммолари. Хўжалик юритувчи субъектлар капитали структураси ва ишлаб чиқариш ҳажминини оптималлаштириш ҳисобига фойда суммасини ошириш таҳлили. Ўзига қарашли капитал рентабеллигига капитал таркибидаги ўзгариш таъсирининг таҳлили.

Маҳсулот (иш ва хизматлар) ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажми таҳлили.

Маҳсулот (иш ва хизматлар) ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажмини ифодалавчи кўрсаткичлар тизими. Маҳсулот (иш ва хизматлар) ишлаб чиқариш ва сотиш таҳлилининг мақсади, мазмуни ва вазифалари. Ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг сифат кўрсаткичлари ва рақобатдошлиги таҳлили. Ишлаб чиқарилган маҳсулот(иш ва хизматлар) ассортименти ва номенклатурасидаги ўзгаришлар таҳлили. Маҳсулот ишлаб чиқаришнинг маромийлиги таҳлили. Ишлаб чиқаришдаги браклар ва кафолат харажатлари таҳлили. Сотилган маҳсулот (иш ва хизматлар) таркиби ва динамикаси таҳлили. Сотилган маҳсулот (иш ва хизматлар)да экспорт қилинган маҳсулот улуши таҳлили. Экспорт-импорт операциялари натижасида олинган даромадлар ва харажатлар таҳлили. Маҳсулот (иш ва хизматлар) сотиш бўйича шартнома мажбуриятларнинг бажарилиши таҳлили. Сотилган маҳсулот (иш ва хизматлар) ҳажмига таъсир қилувчи омиллар таҳлили. Ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш даражасига баҳо бериш. Маҳсулот (иш ва хизматлар) ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажмини ошириш имкониятлари. Маҳсулот(иш ва хизматлар) ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажм кўрсаткичларини таҳлил қилиш услубиётини такомиллаштириш йўллари.

Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик ва улардан самарали фойдаланиш таҳлили.

Хўжалик субъектларининг меҳнат ресурсларини ифодаловчи кўрсаткичлар таснифи, аниқлаш йўллари ва таҳлили. Корхонанинг меҳнат ресурслари билан таъминланиши таҳлили. Иш вақти фонди ва ундан фойдаланиш таҳлили. Иш вақти фондининг ўзгаришига таъсир қилувчи омиллар таҳлили. Меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишни ифодалавчи умумий кўрсаткичлар. Меҳнат унумдорлиги кўрсаткичи ва унинг динамикаси таҳлили. Бир ишлаб чиқариш ходими ҳисобига ишлаб чиқарилган маҳсулот ҳажмига таъсир қилувчи омиллар: бир ишчи томонидан ишлаган ўртача киши-соатларининг, бир соатлик унумдорликнинг, ходимлар таркибидаги ишчилар салмоғининг ва иш куни давомийлигининг ўзгариши таҳлили. Бир ишчи томонидан ишлаб чиқарилган ўртача йиллик маҳсулот ҳажмининг ўзгаришига таъсир қилувчи омиллар таҳлили. Маҳсулот (иш ва хизматлар) ҳажмига таъсир қилувчи меҳнат омиллари таҳлили. Меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш бўйича фойдаланилмаётган ички резервларга баҳо бериш. Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик ва улардан самарали фойдаланиш таҳлили методикасини такомиллаштириш истиқболлари.

Узоқ муддатли активлар таркиби, ҳолати ва улардан самарали фойдаланиш таҳлили.

Корхоналар фаолиятида узоқ муддатли активларнинг тутган ўрни ва роли. Корхонанинг узоқ муддатли активлари таркиби ва динамикаси таҳлили. Асосий воситалар таркиби, тузилиши ва динамикаси таҳлили. Актив ва пасив асосий воситалар таҳлили. Асосий воситаларнинг техник ҳолатига баҳо берувчи кўрсаткичлар тизими ва таҳлили. Асосий фондларни янгилаш, модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш кўрсаткичлари таҳлили. Асосий воситаларнинг янгиланиш, эскириш, яроқлилиқ ва хўжалиқдан чиқиб кетиш коэффициентларига баҳо бериш. Ускуналарнинг техник ҳолатини таснифлашчи кўрсаткичлар ва унинг таҳлили. Ускуналардан вақт ва қувват бўйича фойдаланиш таҳлили. Ускуналардан вақт бўйича фойдаланишига таъсир қилувчи омиллар таҳлили. Асосий воситалардан самарали фойдаланишга баҳо берувчи кўрсаткичлар ва улардан самарали фойдаланиш таҳлили. Корхонанинг номоддий активлар билан таъминланганлиги таҳлили. Узоқ муддатли активлар таркибида номоддий активларнинг тутган ўрнига баҳо бериш. Номоддий активлар ҳолати ва динамикаси таҳлили. Узоқ муддатли активлар таркиби, ҳолати ва самарали фойдаланиш таҳлили услубиётини такомиллаштириш истиқболлари.

Корхонани моддий ресурслар билан таъминланиши ва улардан фойдаланиш таҳлили.

Моддий ресурслар билан таъминланганлик ва улардан самарали фойдаланиш таҳлили. Корхонани моддий ресурслар билан таъминланиши ва улардан самарали фойдаланишни ифодалайдиган кўрсаткичлар тизими. Материал қайтими, материал сифими, материалларнинг сифати ва меъёрдан четга чиқиш сабаблари таҳлили. Ўз айланма маблағларини аниқлаш тартиби ва унинг моддий ресурслар билан таъминлашдаги аҳамияти. Ишлаб чиқариш захираларининг ҳолати ва таркиби таҳлили. Моддий ишлаб чиқариш захираларининг айланиши ва унга таъсир қилувчи омиллар таҳлили. Маҳсулот хажмининг ўзгаришига материал ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичларининг таъсири таҳлили.

Тижорат банклари фаолияти таҳлилининг хусусиятлари.

Тижорат банклари тўлов қобилияти ва ликвидлигининг хусусиятлари. Тижорат банклари таҳлилининг инфорацион манбалари. Тижорат банклари активлари ва пасивлари таҳлили. Тижорат банклари молиявий натижалари таҳлили. Банк рискларининг таҳлили муаммолари. Банклар фаолиятига баҳо

беришнинг CAMEL рейтинг тизими ва уни Ўзбекистонда қўллаш имкониятлари. Қимматли қоғозлар ва вексел операциялари таҳлили. Банк даромадлари ва харажатлари таҳлили. Тижорат банклари баланси таҳлили ва унинг рейтингини аниқлаш тартиби. Банк капиталининг етарлилик даражаси кўрсаткичини баҳолаш. Тижорат банкларининг жорий ликвидлик коэффициенти ва унга таъсир қилувчи омиллар таҳлили. Тижорат банклари кредит портфели ва унинг таркиби диверсификациялашувининг таҳлили.

АУДИТ

Ривожланган бозор иқтисодиёти шароитида аудитнинг роли.

Ўзбекистонда иқтисодиётни модернизациялаш шароитида аудитнинг концептуал асослари. Назорат-иқтисодий бошқаришнинг зарурий қисми. Ўзбекистон Республикасида назорат тизими. Давлат назоратининг турлари. Молиявий назорат ва уни муаммолари. Давлат бюджети назорати ва унинг ташкилий асослари. Бозор иқтисодиёти шароитида аудитни ташкил этилиши ва унинг тутган ўрни, роли. Аудитнинг шаклланиш, ривожланиш тарихи ва уни ривожлантириш истикболлари. Аудиторлик фаолиятининг ҳуқуқий асослари. Ўзбекистон Республикасининг "Аудиторлик фаолияти тўғрисида"ги Қонуни ва унга шарҳлар. Аудиторлик ташкилотлари фаолиятини янада такомиллаштириш ва улар кўрсатаётган хизматлар сифати учун масъулиятни ошириш масалалари.

Аудитнинг турлари, уларнинг мазмуни ва аҳамияти.

Аудитнинг мақсади ва унинг сегментлари. Ички ва ташқи аудит ҳақида тушинча, улар ўртасидаги тафовут ва ўхшашликларни таққослаш. Корхона ички аудит тизими ва тамойиллари. Ички аудитнинг аҳамияти ва зарурлиги, унинг бошқарув тизимининг бир қисми эканлиги. Ташқи аудит-унинг мақсади, вазифалари ва фаолият доираси. Ташқи аудит томонидан кўрсатиладиган касбий хизматлар ва уларни такомиллаштириш. Ташқи аудитнинг юридик ҳуқуқлари ва меъёрлари бўйича изланишлар. Аудитнинг бошқа хусусиятлар бўйича туркумланиши, уларнинг тавсифи, мақсад ва вазифалари.

Аудит стандартлари.

Аудит стандартларининг мақсади ва асосий тамойиллари. Халқаро аудит стандартларига қисқача таъриф. Халқаро аудит стандартлари (ХАС)ни ишлаб чиқиш зарурияти. Аудиторлик ташкилотларининг ишчи стандартлари.

Ички аудитни ўтказиш норма ва талаблари. Аудиторнинг касбий этикаси, унинг масъулияти ва жавобгарлиги бўйича изланишлар. Аудитор ва миждонинг ўзаро муносабатларини такомиллаштириш.

Аудиторлик текширувини ташкил қилиш услубияти.

Бошқарув назорати умумий тизимида ички аудитнинг ўрни. Ташқи аудиторнинг ички аудит билан алоқаси. Трансмиллий корпорацияларда ички аудитни ташкил қилиш муаммолари. Ташқи аудиторларнинг вазифалари. Аудиторлик текширув дастурларини ишлаб чиқиш тартиби. Текширув натижаларини баҳолаш тартиби. Аудит натижаларини бошқа текширув маълумотлари билан таққослашга доир изланишлар. Компьютер информацион тизимдан фойдаланиб назорат қилиш. Аудиторлик текширувининг сифатини назорат қилиш. Аудиторлик далиллари олиниш манбалари, усуллари ва уларнинг функциялари. Аудиторлик текширувларида муҳимликни баҳолашни такомиллаштириш. Аудиторлик рисклари ва уларни гуруҳланиши. Танланма усуллари: статистик ва ностатистик тасодифий танлов муаммолари. Ички аудит тизимида информацион технологияларни қўллаш муаммолари. Аудиторлик текширувлар натижаларини умумлаштириш ва баҳолаш. Аудиторлик ҳисоботи ва хулосаси. Аудиторлик ҳисоботининг тузилиши. Аудиторлик ҳисоботи учун жавобгарлик. Аудиторлик хулосаларининг турлари. Аудиторлик хулосасининг тузилиши. Ижобий аудиторлик хулосаси. Салбий аудиторлик хулосаси. Аудиторлик хулосасини тузишдан бош тортиш. Аудиторлик хулосаси учун жавобгарлик. Аудиторлик текширув маълумотларининг ишончлигини аниқлаш. Аудит жараёнида аниқланган камчиликларга тегишли тавсиялар бериш. Аудиторлик хулосаларни расмийлаштириш. Аудитор томонидан бошқарув учун ҳисобот топширишни такомиллаштириш. Аудиторлик ҳисоботларини расмийлаштириш тартиби.

Умумий аудит ўтказиш услубиёти

Аудит ўтказиш тартибини ташкил қилиш ва унинг услубий жиҳатларини такомиллаштириш. Назорат тестлари ва сотиш устидан назорат жараёнларини такомиллаштириш. Сотиш ва даромад олиш жараёнини аудит қилиш тартиби. Пул маблағларининг аудити: касса, банкдаги пул маблағлари, ҳисобдор шахслар билан ҳисоблашишлар аудити. Сотиб олиш цикли аудитини такомиллаштириш. Дебиторлик ва кредиторлик қарзлари аудити. Ишлаб чиқариш, сотилган маҳсулот таннархи ва моддий захиралар қолдиқлари жараёнининг аудити муаммолари. Маҳсулотлар таннархини пасайтиришни имкониятларини аниқлаш ва аудиторлик ҳисоботларида акс эттириш тартиби.

Узоқ муддатли активлар аудити бўйича изланишлар. Мажбуриятлар ва капитал аудитини такомиллаштириш. Бошқарув аудити ва унинг асосий босқичлари. Молиявий натижалар ва фойданинг ишлатилиши аудити. Ҳисоблашишлар ва кредит операциялари аудити. Бюджет ва бюджетдан ташқари фондлар билан ҳисоблашишлар аудити масалалари. Меҳнат ва иш ҳақи фондининг аудити муаммолари. Қимматли қоғозлар билан боғлиқ муомалаларнинг аудитини такомиллаштириш.

Банк аудити ва унинг ҳуқуқий асослари.

Банкларда ташқи аудитни халқаро аудит стандартлар (ХАС)га мувофиқ ўтказиш тартиби. Банк фаолияти аудитининг асосий нормалари, стандартлари ва ўтказиш тартиби. Банк аудитининг ҳуқуқий асослари. Ички ва ташқи банк аудити. Ташқи банк аудитининг мақсади ва фаолият доираси. Молиявий ҳисобот таҳлиliga умумий тавсифнома. Молиявий ҳисоботлардаги маълумотларни ташқи аудит томонидан тасдиқлаш тартиби. Банк аудити концепциясини такомиллаштириш. Ҳалқаро аудит стандартларининг таркиби ва банк аудитида қўлланилиши. Тижорат банкларида ички банк аудитининг хусусиятлари. Кредит фаолиятининг аудити. Кредит ва қимматли қоғозлар бозорида банклар фаолиятини назорат қилиш йўллари. Тижорат банкларида асосий воситалар, материаллар, кам баҳоли ва тез эскирувчи буюмлар ва номоддий активлар ҳисобини аудиторлик текширувидан ўтказиш. Чет эл инвестициясини жалб этилишининг аудити. Қимматли қоғозлар бўйича операциялар аудити. Касса операцияларининг аудити. Тижорат банклари даромадлари ва харажатлари аудити. Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича ҳисоблашишлар аудити. Валюта назорати ва валюта билан тартибга солишни ташкил қилишнинг аудити. Кредит ташкилотлари аудити. Тижорат банкларида ички банк операцияларининг аудити. Тижорат банкларининг халқаро бозорларда амалга оширган операцияларининг аудити. Тижорат банкларининг ташқи мажбуриятларини аудит қилишдаги муаммолар. Тижорат банкларида ички аудит фаолияти кўламини кенгайтириш масалалари. Тижорат банкларининг капитали етарлилигини аудит қилиш тартибини такомиллаштириш.

Ноишлаб чиқариш соҳасида аудитнинг хусусиятлари.

Товар ва фонд биржалари аудиторлик текширувларининг хусусиятлари. Инвестицион институтлар фаолияти аудитининг хусусиятлари. Пенсия фонди, жамоат фондлари ва бошқа фондлар аудиторлик текшируви тартиби. Суғурта компаниялари фаолиятини аудитни қилишни ташкилий масалалари. Марказлашган ва хориж манбалари ҳисобига амалга ошириладиган

инвестициялар аудити. Операцион аудит, экологик аудит ва технологик аудитни ривожлантириш муаммолари. Технологик аудит инновацион

Ш БЎЛИМ

Имтиҳон мазмуни ва тартиби

Малака имтиҳони уч қисмдан иборат ва 100 баллик тизимда 80 дақиқа давомида амалга оширилади. Изланувчи саволлар тўплами мавжуд билетни танлайди ва тайёргарлик кўради. Имтиҳон шакллари:

1. Ёзма имтиҳон.
2. Оғзаки имтиҳон

3.1. Ёзма имтиҳон (максимал балл 30 га тенг, ажратилган вақт 40 дақиқа).

Ёзма имтиҳонга берилган 5 та савол юзасидан атрофлича амалий маълумотлар билан бойитилган, таҳлилларни келтириш билан амалга оширилади;

3.2. Оғзаки имтиҳон (максимал балл 40 га тенг, ажратилган вақт 10 дақиқа).

Оғзаки имтиҳон учта шаклда бўлиши мумкин:

1) Талабгорнинг диссертация мазусига тегишли Scopus, Web of Science илмий техник маълумотлар базасидан олинган илмий мақолани таҳлилини гапириб бериш;

2) талабгорнинг докторлик диссертацияси асосий мазмунини ва илмий натижаларини баён қилиш.

Асосий адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти 2020 йил 24 февралдаги «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-4611-сонли қарор.

2. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси. (Янги таҳрири) Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 31.12.2019 й., 02/19/СК/4256-сон).

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2020 йил 23 январь, № 17 (7519)

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 февралдаги “Қурилиш-монтаж ишлари сифатини тубдан яхшилаш ва қурилишни назорат қилиш тизимини такомиллаштириш чоралари тўғрисида”ги ПҚ-4586-сон Қарори.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 04.01.2018 йилдаги № ПҚ-3459-сон қарори “Қишлоқ хўжалигининг техник жиҳозлаш даражасини янада ошириш борасида қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 03 апрелдаги “Коронавирус пандемияси даврида аҳоли, иқтисодиёт тармоқлари ва

тадбиркорлик субъектларини кўллаб-қувватлашга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5978-сонли Фармони.

7. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. - 103 б.

8. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимида киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталарининг кўшма мажлисидаги нутқ. – Т.: “Ўзбекистон”, 2016. - 56 б.

9. Dougnik, T. & Perera, H. (2015) “International Accounting”, 4 ed., Boston, London: McGraw-Hill

10. Sh. Ergasheva, A.K.Ibragimov, N.K.Rizaev, I.R.Ibragimova Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O’quv qo’llanma.// -Т.: Iqtisodiyot, 2019. -227bet.

11. Эргашева Ш.Т. Международные стандарты финансовой отчетности. Учебник.// -Т.: Iqtisodiyot, 2021. -310 стр.

12. Alexander, D. & Nobes, C. (2013) “Financial Accounting: An International Introduction”, 5th ed., Prentice Hall.

13. Wiley Interpretation and Application of IFRS Standards / PKF International Ltd Apr 29, 2019

14. A comparison of IFRS Standards and U.S. GAAP: Bridging the Differences / Mr. Bob Uhl Feb 22, 2019

15. Каримов А., Мукумов З, Тулаев М., Курбанбаев Ж., Рахмонов Ш. Бухгалтерия ҳисобининг ахборот тизимлари. Ўқув кўлланма. –Т.: Иқтисод-молия, 2018. –194 б.

16. Abduvaxidov F.T., Qo’ziyev I.N., Dadabayev Sh.X. Buxgalteriya hisobi. Darslik. –Т.: TDIU, 2019. – 403 b.

17. Абдусаломова Н.Б. Бошқарув ҳисоби. Ўқув кўлланма. –Т.: Иқтисодиёт, 2019. – 110 б.

18. Эргашева Ш.Т. Абдусаломова Н.Б. Бошқарув ҳисоби. Дарслик. –Т.: Иқтисодиёт, 2019. – 180 б.

19. Нарбеков Д., Мисиров К., Ташманов Ғ. Молиявий ва бошқарув ҳисоби. Ўқув кўлланма. –Т.: Иқтисод-молия, 2018. –194 б.

20. Хасанов Б., Ғаниев З., Мухаммедова Д. Бошқарув ҳисоби. Ўқув кўлланма. –Т.: Иқтисод-молия, 2018. –279 б.

21. Друри, Колин. Управленческий и производственный учет: учебный комплекс / Колин Друри; пер. с англ. (В.Н. Егорова). – 6-е изд. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 1423 с.

22. An Introduction to Accounting Theory, 1st edition. 2016, UWS, Australia

23. Wan Madznan Wan Ibrahim, Mohd Rizal Palil “Fundamentals of business accounting” Oxford university Press, 2014

24. Intermediate Accounting (15th Edition) English, 557 pages, Kieso, Weygandt and Warfield, 2013.

25. Wan Madznan Wan Ibrahim Mohd Rizal Palil “Fundamentals of Business Accounting” 2nd edition Published by Oxford Fajar Sdn. Bhd. Selangor Darul Ehsan, Malaysia 2014.

26. Carl S. Warren, James M. Reeve, Jonathan E. Ducae “Financial and Managerial Accounting” 12th edition, South-Western, Cengage Learning, USA, 2014

Қўшимча адабиётлар

1. Сотиволдиев А., Болибеков Б. Сборник задач по предмету “Теория бухгалтерского учета” Т.: 2013 г.

2. Хендриксен Е.С. Теория бухгалтерского учета. М., Проспект, 2008 - 692с.

3. Мирошниченко Т.А. Бухгалтерский финансовый учет и отчетность (продвинутый уровень):учебник. Персиановский: изд-во ДонГАУ, 2015

4. Ортиқов Х. ва бошқалар. Ўзбекистон Республикаси бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартига шарҳлар тўплами. Тошкент “НОРМА” 2010.

5. Бахолдина И. В., Гольшева Н. И.Бухгалтерский финансовый учет: Учебное пособие/ - М.: Форум, НИЦ ИНФРА-М, 2016.

Интернет сайтлари

1. www.gov.uz – Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.
2. www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
3. www.iqtisodiyot.uz
4. www.ziyonet.uz
5. www.norma.uz